

וולוז'ין

(Wolozhin; פולנית: Wolozyn). עיירה בגליל נובוגרודוק ברפובליקה הסובייטית הבילורוסית. בין שתי מלחמות-העולם היתה בתחום פולין, ובספטמבר 1939 סופחה לברית-המועצות. מספר יהודיה ערב מלחמת-העולם השנייה היה כ-3,500. ו' התפרסמה בישיבתה, 'עץ חיים', שבה למדו בשנות השיא כ-400 תלמידים. ישיבת 'עץ חיים' נוסדה ב-1903 בידי ר' חיים מו', תלמידו של הגר"א ומהוגי הדעות הגדולים בדורות האחרונים, ולמדו בה רבנים ידועי שם כגון הנצי"ב, חיים עוזר גרודזנסקי, אברהם יצחק הכהן קוק ויצחק יעקב ריינס, וחכמים ומשוררים כגון מיכה יוסף ברדיצ'בסקי, חיים נחמן ביאליק, אלתר דרויאנוב וקלמן שולמן. שירו של ביאליק 'המתמיד' מתאר במידה רבה את חוויית הישיבה בו'.

ב-25 ביוני 1941 נכנסו הגרמנים לו'. באוגוסט הוקם הגטו וכלל כ-50-60 בתים. ב-28 באוקטובר 1941 נערכה אקציה ראשונה. כ-300 יהודים נלקחו ל'עבודה' ונרצחו. הגרמנים הטילו על היהודים קונטריבוציה בזהב, אדרות ועורות. בראשית מאי 1942 תבעו הגרמנים מיושב ראש היודנרט להסגיר לידיהם 100 יהודים. הוא סירב, ולפיכך נורה לעיני היהודים. ב-9 במאי רתמו הגרמנים את הרב המקומי, הרשל רודנסקי, ועוד כמה יהודים לעגלה שבה הושיבו שוטרים, ולקול לעג התושבים נצטוו להסיע את העגלה ולשיר את השיר הרוסי 'קאטיושה'.

ב-10 במאי 1942 החלה אקציה וארכה כשבוע ימים. בראשה עמד אונטרשטורמפירר גראבה והשתתפו בה שוטרים בילורוסים, אוקראינים וליטאים. כשהובלו למקומות הריכוז יהודים, ובניהם עטופי טליתות ועוטרי תפילין, שמחו ועלזו צעירים וצעירות נוכרים והתקלסו ביהודים. על אחת הקבוצות שנעצרה בדרכה ציווה היהודי קושה למלא את כיסיהם חול. כאשר התקרבו הגרמנים זרו היהודים חול בעיני הגרמנים וחלק מהיהודים הצליח להימלט.

כ-1,700 יהודים כונסו ליד בית-המרחץ ושם נורו, וגוויותיהם הועלו באש. תינוקות נזרקו חיים לאש. כ-800 יהודים כונסו בנפחיה. הרב ראובן חדש מאולשאן (Olshan), שהיה שם, קרא ליהודים לפרק את תנורי הנפחיה ולהתנפל בברזלים, בלבנים ובאבנים על אנשי הס"ס ולברוח. הרב ישראל לונין, איש היודנרט, התנגד לכך בטענה שחיי שעה – גם הם לטובה. ואולם, אחרי שהגרמנים ירו ביהודים – החלו היהודים לברוח, וכמה מהם הצליחו להימלט.

ב-29 באוגוסט נערכה אקציה שלישית, ובה נרצחו אחרוני היהודים בגטו ו'. כ-80 מיהודי ו' נמלטו, וחלק מהם לחמו בשורות יחידת הפרטיזנים סטאריצקי (Staritzki) שבחטיבת טשקאלוב (Tchkalov) וחלקם ביחידה על-שם 'סטלין', ביחידת בילסקי וביחידות אחרות. אליעזר רוגובין מו' היה מפקד קבוצת חבלנים ביחידת סטאריצקי.

באמצע יולי 1944 שוחררה ו'. לפי הערכה חזרו מהיערות כמה עשרות יהודים.

